BUDAPESTI NYILATKOZAT

DÍSZES HASZONKERTEK
KONFERENCIA
ORNAMENTAL
KITCHEN GARDENS

Várak, paloták, kastélyok, udvarházak, egyházi központok kertörökségének múltja és jövője
The past and future of the garden heritage of castles, palaces, manor houses and religiouscentres, conference and workshop

BUDAPEST, 21-23/04/2022

A Magyar Kertörökség Alapítvány (MKA) 2022. április 21-23. napja között Budapesten rendezte meg első nemzetközi konferenciáját *„Díszes haszonkertek Konferencia – Várak, paloták, kastélyok, udvarházak, egyházi központok kertörökségének múltja és jövője”* címmel, amelynek megállapításait jelen nyilatkozatban foglalja össze.

Bevezetés

A *„Díszes haszonkertek Konferencia – Várak, paloták, kastélyok, udvarházak, egyházi központok kertörökségének múltja és jövője”* címmel Budapesten, 2022. április 21-23. között, mintegy 200 résztvevővel megrendezett nemzetközi konferencia műhelymunkája során a kertörökséggel összefüggésben lévő nemzetközi karták, deklarátumok, memorandumok, kiáltványok, ajánlások, egyezmények ismeretében, valamint a gyakorlati tapasztalatok fényében született megállapítások kerültek összegzésre.
A résztvevők megfogalmazták, hogy a kertörökség, ezen belül az örökséget hordozó díszes haszonkertek kulturális, ökológiai és társadalmi szerepe kiemelkedő fontossággal bír a jövő generációi számára. Ennek az örökségnek feltárása, megőrzése, fejlesztése, újjáteremtése, jelentőségének társadalmi tudatosítása olyan feladat, amely a társadalom minden szereplőjére hat, közvetlenül érinti.

Mi, akik ennek a törekvésnek hangot adunk, kifejezett célunk, hogy ez a dokumentum eljusson mindazokhoz, akik cselekvő partnerek ezen értékek felkutatásában, megőrzésében, fejlesztésében, éltetésében, fenntartásában, használatában és népszerűsítésében.

Megnevezés

magyar: Díszes haszonkert
angol: Ornamental kitchen garden

Díszes haszonkertek – Fogalom meghatározás

A haszonkertek növényei szellemi és esztétikai értékek hordozói, amelyeket az emberiség évezredeken keresztül kísérletezve nemesített, és adott át a következő generációk számára, így génmegőrző szerepük van, a gazdasági élet alappilléreként, megújuló természeti értékként.
Az egyetemes kertművészettől és kertörökségtől elválaszthatatlan, azokkal szoros összefüggésben állnak a haszonkerti növények, maguk a haszonkertek.
A haszonkertek egyben az adott táj földrajzi, klimatikus adottságainak megfelelő fajok és fajták megőrzésében folytonosságot biztosító helyek.
A szőlő, a gyümölcs, a vetemény-, a zöldség-, a fűszer- és gyógynövény, és egyéb haszonnövények tájfajtái egyben az erre alapuló életmód, művelési módok, kulturális, művészeti hagyományok és értékek közvetítői is az alapvető funkció, az élet fenntartásában betöltött szerepük mellett.
A haszonkertek komplex, diverz ökoszisztémák, élőhelyek, életterek ezen kertek fenntartásában és fenntarthatóságában részt vevő lényiségek számára, a talajlakó mikrorganizmusoktól az állatvilág számos képviselőjéig.
A kultúrtáj társadalmi, kulturális és gazdasági központjai, az egykori birtokközpontok – legyenek egyházi vagy világi, egyéni vagy közösségi tulajdonban, nemesi vagy paraszti módban – szerves részei voltak az épített örökség és a történeti, történeti értékű, kertművészeti alkotásnak számító kertek mellett a haszonkertek, amelyek a kor szokásai és ízlése szerint nem csupán haszonnal, hanem díszértékkel rendelkeznek, jellegzetes ikonográfiai elemeket hordozva.
Sok esetben a kertművészeti alkotásokként számon tartott műegyüttesekben is helyet kapnak a haszonnövények.
A tájkultúrában való folytonosságuk a tájkép meghatározó elemei, mint egy helyhez köthető állandósult tájhasználati elem, az „örök” használati módként.
A tájkultúra, a helyi tudásátadás helyszínei. A díszes haszonkertekhez kapcsolódó szakmák oktatási helyszínei.
A termésben meghatározott haszon mellett az ember természeti világgal való kapcsolatának a tevékenységen, a gondozáson, az ápoláson keresztül való viszonyában, az örömszerzésben, a rekreációban, az egészségmegőrzésben és a közösségi életben játszik meghatározó szerepet.

Összességében

A díszes haszonkert művészi, kulturális, örökségi, esztétikai értékeket is hordozó kert, a hasznosság, a szépség és a kellemesség jegyében jön létre, amelyben növénytermesztés folyik, harmonikusan szolgálva az élet alapfunkcióit fizikai, lelki és szellemi síkon egyaránt, generációkon átívelő történeti folytonosságot, diverz genetikai állományt fenntartva, reprezentálva mindenkor a kertet művelő embert.

Célunk

Felhívni a figyelmet a díszes haszonkertek emberiség számára nélkülözhetetlen élő örökségi értékére, megőrzésének fontosságára.
Ökológiai jelentőségének, biodiverzitásban betöltött szerepének hangsúlyozása.
Megvédeni és tovább örökíteni e genetikailag is sokszínű örökséget, és fenntartásukhoz szükséges tudást a jövő generációi számára.
Megóvni az ipari és mezőgadasági technológiák káros hatásaitól.
Segíteni megőrizni *in situ* a tájfajtákat, a tradicionális műveléshez kapcsolódó tudást.
Kezdeményezni a fajok és fajták nyilvántartását és fajtagyűjtemények megőrzését, újbóli létrehozását, hálózatát.
Összekapcsolni a megőrzést, a kutatást és kezdeményezni az együttműködést, a cserét.
Támogatni a díszes haszonkertek, a hozzájuk kapcsolódó tájhasználat kutatását, védelmét.

Eszközök

Jogi, adminsztratív feladatok, a védettség kérdéskörének vizsgálata, lehetőségei, végrehajtása, mely szükséges, hogy ne tűnjenek el a díszes haszonkertek tájainkból, meghatározva a védettség hierarchiáját, értéket és jelentőséget adva, a kulturális örökség részévé téve, és önmagában is.
Kutatás, amely feltérképezi, számba veszi és monitoringozza a kertek természeti, ökológiai, kulturális, művészi, társadalmi értékeit interdiszcipilináris módon.
Génbankokként való nyilvántartása és kezelése.
Edukáció, amely minden korosztály számára lehetővé teszi elméletben és gyakorlatban ezen érték a megismerését, a hozzá kapcsolódó tudás, innováció elérését minden oktatási formában.
A díszes haszonkertek fenntartásában résztvevő szakmák tiszteletre méltóak legyenek, a pályamodell kidolgozása és népszerűsítése, társadalmi elismertségének elérése.

Önkéntesség megszervezése mindezen feladatokban való részvételre. A kormányzati szervek és az NGO szervezetek együttműködésének elősegítése.
A helyi közösségek szerepvállalásának – gazdasági, kulturális, tulajdoni, szociális elősegítése.
Kommunikáció révén a díszes haszonkertek értékének köztudatba emelése, társadalmasítása.
Látogathatóvá tétel kialakítása, szervezése.
Bevonása a helyi és a kertturizmus szolgáltatásba – gazdasági, kulturális szempontból.
Gazdasági alap biztosítása mindezen feladatok elvégzésére.

Feladatok

Mindezen célok elérése olyan kulturális missziót jelent, amely megőrzése érdekében képes megmozgatni a társadalmat, és a gazdasági élettel is összefűzve lehetőséget teremt ezen komplex, az élet minden területét magában foglaló helyek, a díszes haszonkertek örökségének továbbéltetésére. Feladatot jelent, hogy korunk személytelen, a természettől, az otthontól, a lakóhelytől, a hazától elidegenedett, társadalmi kapcsolatoktól izolált individuumok számára lehetőséget biztosítani a díszes haszonkertek kapcsán, hogy újra partnerségbe kerülhessenek a természeti világgal, a tájjal, a tájban élő emberrel, annak kulturális örökségével. Ez az örökség eszköze lehet a fizikai és mentális egészség megőrzésének, ennek köztudatba és gyakorlatba emelése is feladatot jelent.

Végezetül

Mindnyájan egyetértünk abban, hogy a díszes haszonkertek a táj – amely az ember és a természet kölcsönös egymásra hatásának eredménye – szerves részeként, elemeként, kultúrát teremtve szolgálja az ember testi, lelki és szellemi egészségét, otthont adva szolgálja a természeti világ sokszínűségének megőrzését, ezáltal szolgálja Földünk, Bolygónk egészségét megőrizve és örökül hagyva a minket követő generációk számára.

Elfogadva a „Díszes haszonkertek Konferencia - Várak, paloták, kastélyok, udvarházak, egyházi központok kertörökségének múltja és jövője” című nemzetközi konferencia alkalmából, Budapest, 2022. ápr. 21-23. Széles körben közreadva 2023. április 20.

kialtvanyA2.indd 1 2023. 04. 13. 19:13

BUDAPEST DECLARATION

DÍSZES HASZONKERTEK
KONFERENCIA
ORNAMENTAL
KITCHEN GARDENS

Várak, paloták, kastélyok, udvarházak, egyházi központok kertörökségének múltja és jövője
The past and future of the garden heritage of castles, palaces, manor houses and religiouscentres, conference and workshop

BUDAPEST, 21-23/04/2022

The Hungarian Garden Heritage Foundation (HGHF) organised its first international conference in Budapest on 21-23 April 2022, entitled *„Conference on Ornamental Kitchen Gardens – The Past and Future of the Garden Heritage of Castles, Palaces, Manor Houses and Religious Centres”*, the findings of which are summarized in this statement.

Preamble

During the workshop at the international conference entitled *„Conference on Ornamental Kitchen Gardens – The Past and Future of the Garden Heritage of Castles, Palaces, Manor Houses and Religious Centres”*, held in Budapest on 21-23 April 2022 with about 200 participants, the conclusions were summarized in the light of the international charters, declarations, memoranda, proclamations, guidances, conventions and the practical experiences. The participants agreed that the cultural, ecological and social role of heritage gardens, including the ornamental kitchen gardens with a heritage value, is of paramount importance for future generations. Exploring, conserving, developing, regenerating and raising awareness of the importance of this heritage is a task that directly affects all actors in society.

By setting out this ambition, our explicit objective is to reach all those with this document who are active partners in the search for, conservation, development, enhancement, maintenance, use and promotion of these values.

Designation

Hungarian: Díszes haszonkert
English: Ornamental kitchen garden

Ornamental kitchen gardens – Definition

Plants in kitchen gardens are carriers of spiritual and aesthetic values, experimentally bred by mankind over thousands of years and passed on to future generations, and thus have a role as gene conservation, as a pillar of economic production and as a renewable natural asset.
Kitchen gardens and their plants are inextricably linked to the universal garden art and the heritage gardens.
They are also places that provide continuity in the conservation of species and varieties appropriate to the geographical and climatic conditions of the particular landscape. The landraces of vines, fruits, vegetables, herbs, medicinal plants and other crops also propagate the way of life, the cultivation methods, cultural and artistic traditions and values based on them, in addition to their basic function of sustaining life.
Kitchen gardens are complex, diverse ecosystems and habitats for all the creatures involved in their maintenance and sustainability, from soil micro-organisms to a wide range of animals.
In addition to the built heritage and the historic gardens representing garden art, kitchen gardens were also an integral part of the social, cultural and economic centres of the cultural landscape, that is the former, religious or secular, individually or collectively owned, noble or peasant, estate centres.
According to the customs and tastes of the time, the kitchen gardens were not only useful but also ornamental, with their characteristic iconographic elements, while, in many cases, crop plants were also integral part of ornamental gardens that are part of our garden art heritage.
Through their continuity in the cultivation, they are characteristic features of the landscape as site specific, permanent elements of the land use, as „ageless” features.
They are also places of landscape culture and local knowledge transfer. Educational sites for professions linked to ornamental kitchen gardens.
Besides the benefits provided through the crop, they play a crucial role in man’s relationship with the natural world through activity, care and nurture, in the enjoyment, recreation, health care and in the community life.

In summary

An ornamental kitchen garden is a garden with artistic, cultural, heritage and aesthetic values, created in the spirit of utility, beauty and pleasure, in which plants are cultivated, harmoniously serving the basic functions of life in physical, spiritual and mental terms, maintaining a historical continuity through generations, a diverse genetic resource, always representing the man who cultivates the garden.

Objectives

To raise awareness of the living heritage value of ornamental kitchen gardens, as an essential asset for humanity, and the importance of their conservation.
To highlight their ecological importance, their role in biodiversity.
To protect and pass on this genetically diverse heritage and the knowledge needed to maintain it for future generations.
To protect them from the harmful effects of industrial and agricultural technologies.
To help preserve in situ the landraces and the knowledge associated with traditional cultivation.
To initiate the creation of registries of species and varieties and the conservation, re-establishment and network building of collections of varieties.
To link conservation and research, and to initiate cooperation and exchange.
To support the research and conservation of ornamental kitchen gardens and related land uses.

Tools

Legal, administrative tasks, the study of the possibilities and implementation of the issue of designation, which is necessary to avoid the disappearance of ornamental kitchen gardens from our landscapes, defining the hierarchy of designations, assigning value and significance to them both as parts of the cultural heritage and on their own.
Research that maps, inventories and monitors the natural, ecological, cultural, artistic and social values of gardens in an interdisciplinary way. Registering and managing them as gene banks.
Education that enables people of all ages to learn about this value in theory and in practice, and to access the knowledge and innovation associated with it, in all forms of education.
Respect the professions involved in the maintenance of ornamental kitchen gardens, develop and promote the career model, and achieve social recognition.

Organising volunteering to participate in all these tasks. Facilitate cooperation between government agencies and NGOs.
Promoting the engagement of the local community in economic, cultural, ownership and social terms.
To raise social awareness about the value of ornamental kitchen gardens through communication.
Opening the assets for the public, visitor management.
Integration into the local and garden tourism services in economic and cultural terms.
Providing the financial basis to carry out all these tasks.

Tasks

Achieving all these goals means a cultural mission that can mobilise society to conserve the heritage and, in conjunction with economic life, create opportunities to foster the heritage of these complex places, ornamental kitchen gardens, which cover all aspects of life. It is a challenge to give the impersonalised individuals of our time, alienated from nature, home, place of living, homeland and having weakened social ties, the opportunity to re-connect to the natural world, the landscape, the people who live in it and its cultural heritage, through the ornamental kitchen gardens. This heritage can be a tool for maintaining physical and mental health, and it is also a task to raise awareness about and put into practice this.

Final remark

We all agree that ornamental kitchen gardens, as an integral part and element of the landscape, the result of the interaction between man and nature, serve the physical, mental and spiritual health of man by creating culture, preserve the diversity of the natural world by providing a home, and thus serve the health of our Earth, our Planet, preserving and bequeathing it to the generations that follow us.

Adopted on the occasion of the international conference entitled „Conference on Ornamental Kitchen Gardens – The Past and Future of the Garden Heritage of Castles, Palaces, Manor Houses and Religious Centres”, Budapest, 21-23 April 2022. Widely disseminated 20 April 2023.

kialtvanyA2.indd 2 2023. 04. 13. 19:13